

HROTKÓ Larissza

CSALÁDI STÁTUSZOK A T'NACH ÉS A TALMUDI IRODALOM ALAPJÁN

Bevezető szavak

A nő és a gyermek családi státuszát a vallásetnikai kultúrákban kialakult és hagyományosnak nevezett magatartási sztereotípiák nagymértékben meghatározzák ma is. Elmondható, hogy a sztereotípiák mögött egy-egy társadalmi réteg gender-viszonyai húzódnak meg.

A zsidó vallásterületen folytatott gender-diskurzus többnyire abba a korlátozó valóságba ütközik, hogy a vallási és a vallásfilozófiai nyelv pozitív szimbólumai hímneműek. A legelterjedtebb vallási jelkép az apa-fiú viszony, amely az Ő.való és népe közötti kapcsolatot ábrázolja. Izrael szentírási jelképe Jákob, így a női elem ebből a közvetlen kapcsolatból eleve ki van zárva. Az emberiség hímnemű részét ezzel szemben a hagyomány isteni *omnipotenciával, omniprezenciával és omniscienciával* ruházza fel.¹⁴²

A női képek a T'nachban

A nők szentírási ábrázolásáról és annak értelmezéséről jelen dolgozat óvatosan és csak röviden szól. Ugyanis a bibliai értelmező irodalmat és a kommentárokat főleg a férfiszervezők írták a hagyományosnak mondott családi és közösségi viszonyok igazolása és fenntartása érdekében. Ezért a nők bibliai társadalmi és családi státuszának kiderítésére ezek a munkák többnyire alkalmatlanak.¹⁴³ Persze, a zsidó tudományos körökben is megjelentek már nagyon jó munkák a női szerzőktől, mint például Pauliné Bebe rabbi, vagy Gail Labovitz tollából. Minden esetre mindig szem előtt kell tartani a t'nachi irodalom értelmezőinek és kommentáráróinak társadalmi orientációját.

A másik körülmény, amely ugyancsak óvatosságra int, hogy a tórai életfeltételek rekonstrukciója során sokszor hajlamosak vagyunk az általánosításokra. Pedig a szentírási elbeszélések különböző vidékekről és

---

142 Athanaopoulou-Kypriou 2011, 78.

Lásd még: Martínez Cano 2011, 83.

A szerzőnő a gyerekek hímnemű istenképéről számol be. A gyerekek egyértelműen a hímnemhez kapcsolták az olyan tulajdonságokat, mint az autoritást, a mindenhatóságot stb.

143 Fischer 2010

kultúrákból származtak, amit figyelembe kell venni. Valószínűleg akkor is nagy különbség volt a városi és kisteleplési, illetve falusi kulturális viszonyok között.

A T'nachi ábrázolásban a női szerepek változóak. Több helyen a női alakok a Mindenható akaratának misztikus közvetítőjeként lépnek fel. Mint Hágár, vagy Bileám nőtény számaral!

Még ma is vitatkozunk arról, hogy a mózesi könyvekben felfedhetők-e a matriarchális társadalom nyomai. Némely kutató ezeket a nyomokat például a *Softim* 14-ben látja, amely leírja Sámson költözését a feleségéhez. De az izraeli törzsek szétválasztása az úgy nevezett Lea és Ráhel törzsekre is utal a nők jelentősebb társadalmi szerepére a zsidó őskorban. Néhány szövegben – főleg a kultikus cselekmények leírásában – láthatjuk a nők önálló családi vagy társadalmi fellépését, amely ugyancsak az ősi matriarchális viszonyokra vezethető vissza. Ilyen például Ráhel (*Bresit* 31, 34 kk.) vagy Michál (*1 Sám* 19, 13kk) magatartása a krízishelyzetben.

Semot 38, 8 szövege a nőkről, akik „odasereglettek” a találkozás sátrának bejáratához a tükreikkel, *1 Sám* 2, 22 a Silói sátor bejáratához járó nőkről, vagy *2 Kir* 23, 7 a szőnyeg szövéséről – mind ez a hely valószínűleg egy külön ősi női kultusról tanúskodik, amely a későbbiekben teljesen eltűnt. Ezek, persze, csak feltételezések.

Egyértelmű és feltűnő a bibliai zsidó nők speciális kapcsolata a kultikus énekhez, aminek gyönyörű bizonyítéka Mirjám dala a *Semot* 15-ből, Debóra éneke a *Softim* 5-ből, vagy a panaszos női ének a *Softim* 11, 40-ből.

A *Sir Ha-Sirim* a nőt, mint egyenjogú partnert ábrázolja, aki szexuálisan kezdeményező volt. Az olyan nők, mint Judit vagy Eszter megmentették Izraelt és ezzel folytatták Debóra prófétanő hagyományát, aki Izrael bírása is volt.

A hagyomány és a talmudi kultúra kutatása

Jelen diskurzus megvalósításához elsősorban a zsidó kulturális történeti leírásokhoz fordulok, amit feministaként kritikusan értelmezek. A tudományos feminizmus ugyanis megalapozza a nemek társadalmi helyzetének elemzését, és feltárja a nők társadalmi esélyeit.

A talmudi szövegekből kikövetkeztethető, hogy a zsidó közösségi és családi magatartási előírások kialakulásának korában a nő társadalmilag az életet szabályozó előírások tárgyává vált.¹⁴⁴ Ugyanis a férfi társadalom a tórai előírások saját értelmezése alapján rögzítette a halahikus szabályokat.

---

144 Ezt igazolja például a Babiloni Talmud *Sábát* traktatusa 6. fejezetének 1. misnája (פירק ששי במה אשה). Steinsaltz 1998, 240.

A mai zsidó nő – akár vallásos, akár nem - az aktuális önkép kialakításában a fentiekben említett halahikus szabályok hagyományos, gyakorta ortodoxnak nevezett mintájából indul ki. Vagy úgy, hogy hátat fordít a rabbinikus hagyománynak, vagy újra értelmezi a férfiak által megfogalmazott előírásokat.⁴ A halahikus minták ma is hatnak a zsidó szocializációs normákra, és ez néha feszültségekhez vezet.⁵ A halahikus rendelkezések elkerülhetetlen félreértelmezésére és kétes magyarázatára Löw Immánuel a *Zsidó folklórról* írt tanulmányában utalt. Erről van szó dr. Samuel Krauss kétkötetes poszt-talmudi művében is. Ezt a könyvét Krauss egyébként Löw Immánuelnek ajánlotta,⁶ de Löw Lipóttól is sokat idézett a zsidó házassági szokásokkal kapcsolatban. A magyarországi zsidó neológ tudósok ugyanis nemcsak tudásuk miatt voltak híresek, hanem azért is, mert bátran elismerték, hogy a valós életben olykor tanácstalanul állunk a halahikus hagyományunk előtt.

A vallást kutató feministák szintén a halahikus irodalomból merítenek. Szívesen megemlítik, hogy a talmudisták között volt egy nő is (csak egy, de volt!). *Bruria*, tannaita Rabbi Meir felesége, akinek hatalmas tudását *Pesachim* 5. perek, 3. misnájának gemarája idézi a 62b lapon. A zsidó középkorban a nőknek tehát volt lehetőségük a vallási tanulmányok folytatására.

De a mai kutatónők is hozzájárultak a zsidó vallási irodalom meggazdagításához. Megemlítem többek között Rivkah Slonim, az Egyesült Államokbeli Chabad Lubavics Intézet társ igazgatónője *mikvéről* írt antológiáját, és Laura Levitt/Sue Ann Wassermann nőszociológiai munkáit, Rachel Monika Herweg judaista és családpszichológus dolgozatait,⁷ valamint Charlotte Elisheva Fonrobert, Standfordi egyetem judaista professzornőjének publikációit.

A talmudi irodalom női képe

Dr. Krauss nyomán alapvetően *Brachot*, *Ketuba*, *Kiddusin* és *Sábát* traktatusokban kutattam. A traktatusok szövegeiben szereplő férfiak meghatározták a zsidó nők státuszát és magatartását, vagyis a női szocializáció feltételeit.⁸ Ennek következtében a nők közösségi helyzete a kiskorúak

4 Például a neo-ortodoxia, Magyarországon a *Chabad Lubavics* mozgalom női képviselői.

5 Többek között a halahikus pluralizmus miatt, amely eredetileg nemcsak több, de ellenkező véleményt is engedélyezett.

6 „Immanuel Löw in Szeged gewidmet.” Krauss 1910

7 Herweg 2005

8 Lásd *Sulhán Áruban*: A havi tisztatlanságában elkülönült asszony szabályi és A havi vérzés rendjének megállapítása és a vérzés kötelező vizsgálata a nemi érintkezés előtt és után.

Ganzfried 1988, 868-873, ill. 874-878

státuszával volt egyenlő, akik helyett az élet kérdéseiben az apjuk döntött. Samuel Kraussnak ez a körülmény nem tűnt fel. Ugyanis a Talmud zsidó bölcséleti értelmezése még ma is hangsúlyozza a nő fontosságát a családi térben. Ám minden verbális csinosítás ellenére a családi teret a társadalom a közléthez képest mindig és mindenhol másodrendűnek értékelte. Ez az anyagi jutalmazásra is kihat.

Hivatalos polgári szemlélet alapján a nő „ugyanolyan ember,“ mint a férfi,⁹ de mégis *Más*.¹⁰ Vélt másságából adódóan a nő egy olyan visszahúzódozó lény, aki igényli is az otthon intimitását. A nőt a Babiloni Talmud *bajitnak*, azaz a férj házának nevezi (TYoma 2b, TSabb 118b lapján), amit Lévinas is felhasznált a zsidóság antropológiai leírásában.¹¹

A zsidó kultúra után Talmudban kutató Krauss a nőt „tárgyként” nevezte, amire a talmudi irodalom alapot is adott neki.¹² Hiszen egyértelmű tény, hogy a Talmudban a nő minden esetben a diskurzus tárgya, nem pedig annak alanya. Ez hathatott Krauss szocializációjára és nyelvére, aki ezekkel a szavakkal kezdte könyvének családról szóló fejezetét: „Ha a nő terhes lesz, különleges kímélés és gondoskodás tárgyává válik.”¹³ A „kímélés” és „gondoskodás” pozitív hangzása mellett a „tárgy” szó szinte észrevétlen maradt, pedig ebben a szóban is visszhangzik a női önállóság hiánya.

A férfiak által összefoglalt halahikus előírások megszabták a női egzisztencia minden egyes mozzanatát, beleértve a nők öltözködését, a menstruáció, a terhesség és a szülés alatti (utáni) magatartását, valamint az ezzel kapcsolatos higiéniai intézkedéseit. Ezek az előírások mindenekelőtt a férfiak és az utódok rituális tisztaságát biztosították. A vallási vezetők azt magyarázták, hogy a szabályok megtartása az egészséges utódok érdekét szolgálja. Érthető, hogy a nők, akiknek értéke sokban függött a világra hozott utódok számától és minőségétől, fontosnak tartották a szabályok teljesítését.

A hagyomány ugyanis a női testet teszi felelőssé a fogantatás sikereért és a magzat egészségéért. A magzati életszakasról szívesen mesélnek furcsa dolgokat, amelyek befolyásolják a várandós nő életvitelét. Volt, ahol azt mondták például, hogy a gyerek szeme könnyezni fog, ha a nő éretlen datolyát eszik. Vagy, hogy a gyerek szeme kicsi lesz, ha a nő sok kis halat fogyaszt.

A terhes nő környezetét is misztifikálták, ami újabb feszültségeket és félelmeket idézett elő az eredetileg talán nem is annyira félnék női lélekben.

---

9 Derrida 2000, 57

10 Lévinas 1999

11 Lévinas 1997, 129

12 A talmudi időszak alatt jelen előadásomban a misnai korszakot értem. Megjegyzem, hogy nem rendelkezek olyan adattal, amely bizonyította volna a korabeli nő teljese passzivitását a férfiak világában.

13 Krauss 1910, Bd. II, 3.

Azt beszélték, hogy egyszer egy mór asszony fehér gyereket szült az ugyancsak mór férjének. A magyarázat az volt, hogy a nő gyakran nézegette magát a fehér tükörben. Éppen ennél a történetnél Krauss Löw Lipótra hivatkozott (*Lebensalter*, 62: Das „Versehen“ der Schwangeren, in Berliner Klinik, 1892, Heft 51).

A keletiek – a régi zsidók is – férfiasság jelének tekintették a számos, különösképpen hímnemű utódokat. De a terhes nőre szinte gúnyos metaforákat alkalmaztak: e szerint az előrehaladott állapotban a nő olyan kövér, hogy „fogai között tartja a hasát” *כריסה בין שיניה* (*Ketuba* gemarája 13b, 16a lap.) *Ketuba* traktatusra hivatkozva Krauss szó szerint csúnyának nevezte a terhes nőt, aki szerinte érthetően titkolni próbálta állapotát, ameddig csak lehetett.¹⁴

A szülési tapasztalatokkal Krauss ugyan nem rendelkezett, de magabiztosan hangoztatta, hogy a keleti nők általában könnyebben szülnék. Ez nyilván egy nehezen ellenőrizhető sztereotípiára.¹⁵ De egy másik helyen Krauss mégis megemlítette, hogy a nehéz szülésről, sőt a szülő nők nem ritka haláláról is maradtak feljegyzések. És természetesen nem hagyta ki *Sábát* traktatus misnájának 2. perekét, amelyből tudjuk, hogy a nők három vétek miatt halnak meg szüléskor: a menstruációra, a tészta áldozatára és a szombati fényre vonatkozó szabályok be nem tartása miatt. Azt mesélték, hogy ha a nő szüléskor félelemtől kiált (*פעיה*), 100-ból 99 esetben meg fog hal. A testéből (un. *császármetszés* alkalmazásával) kivett gyermeket *יויא דופן* – nek nevezték („aki a hasfalon keresztül ment ki”). De nagyon nehéz esetben embriotómiát (*Embryotomie*) is alkalmaztak.

A szülés és a bábaasszony szerepe

A szülésznőknek nagyon fontos szerepük volt.¹⁶ *Chajah*-nak, azaz életadónak nevezték őket, mint a szülőanyákat. A szülőnő és a bába között egy bensőséges kapcsolat alakul ki, hiszen a bába a szülési fájdalmakat is tudja enyhíteni. Ha a nők szülés közben civakodnak, mondja *Bresit* rabba, ez akár a gyerek halálát is okozhatja (*Bresit* r. 60. 3).

A szülés biztonságosabb folyamatát szolgálta a szülőszék: általában *mesaver*, vagy *mtvara* (ez egy arámi szó lehetett). A közismert *Semot* 1, 16 szövegében valamiért *האבנים* szó szerepel, amely egyébként a „munkapadot” jelenti!

¹⁴ uo. 4

¹⁵ A roma anyákról egyébként ugyancsak azt hangoztatják, hogy könnyebben szülnék, mint a nem romák:

Neményi 1998, 233-253, 248-249

Kalányosné 1998, 388-394.

¹⁶ Hrotkó 2010, 55.

Gesenius azt írja az *Értelmező szótárában*, hogy a szó jelentése bizonytalan. Feltételezhető, hogy itt bizonyos kövekről volt szó, amelyekre a szülönő ráült. Erről Gesenius több korabeli forrást is felsorol.¹⁵¹

A bába szaktudása családon belül anyáról lányára szállt. Pesten ez még a 19. század első felében is így volt, de az is igaz, hogy a bábák Pesten nagyon szegények voltak. A szülésznő eszköztárához sok lenézett, mégis használt mágikus-babonás szer és szokás tartozott. Néha a szülönő ágyára egy vasat kötöttek, miközben a nő elé terített asztalt tettek, hogy meggyorsítsák a szülést. Máskor egy tyúkot kötöttek az ágyhoz, mert a tyúk rángatása erősítette a szülési görcsöt. És szinte minden bába ismert szavakat, vagy ritmikus mondókákat, amelyet segítségül a nők fülébe súgtak¹⁷ (Krauss 7).

A régi zsidók büszkék voltak gyerekáldásra, de már az ősi időkben is ismertek szereket, amelyek akadályozták a fogantatást (**כוס עקרין**). Löw *kos ha-jikrimnak* említette ezt az italt és hivatkozott *Sábát* misnájára (Sabb 14. perek, 3. misnája: **כוס עקרין**). A szövegben említett ital keserű gyökérből készült, és akadályozta a havi vérzést. Erre a *gemarában* állítólag közel 13 recept megtalálható. És ezt az italt is a bábák készítették. Az abortuszt előidéző szereket már az ó-görögök is ismerték.¹⁸

Az anyaság és a gyereknevelés

Szülés után az anya legfőbb kötelessége a szoptatás **הניק** volt. A szoptatás ideje akár 2-3 évig is eltartott. Az anyatejet tubusból vagy pohárból is adhatták. Tejen kívül a gyerekek tojást, mézet, olajt kaptak. Az első évben az anyának csak a szoptatott gyerek rendelkezésére kellett állnia.¹⁹

A pesti 18-19. századi zsidó közösségi iratok tanúsága szerint a nők átlagban 1,5 évente szültek 12 és 47 év közötti életkorban. El lehet képzelni, milyen terhet kellett elviselnie a női az élete során. A vélemény, mely szerint a régiiek erősebbek voltak, ugyancsak egy nehezen ellenőrizhető elképzelés.

A rabbinikus törvények szerint a gyermeket az apa látja el étellel, de csak 6 éves korig (bKethub 65b, bBk 87b, bBm 12b). Ezt a feltételt a nagy szegénység diktálhatta. A régi zsidók asztalán ritkán volt húsfétel és kevés volt a ruha.²⁰ Időszámításunk 140 körül az *Usai* szanhedrin (Usha, Galilea: Yavne

---

151 Gesenius 1921, 6.

17 Krauss 1910, 7

18 Krauss uo. 435, Anmerkungen – a *Henok-Apokalypsis*-nek nevezett apokrifnél.

19 Krauss uo. 10-11

20 Krauss Bd. I, 108, 134.

után, Tiberius előtt, amely Bet Searim környékén volt) kategorikusan előírta, hogy az apa köteles ellátni gyermekét étellel.²¹

A gyerekek nevelését gyakorlati érdekek vezérelték, ezért elsősorban földművelési, kézművességi, vagy kereskedelmi szakma tanítására ügyeltek. Nagy figyelmet fordítottak az utódok testi épségére רבה וגידל. A vallásoktatás intenzitását is a testi épséghez igazították.

A nevelés alapvetően szigorú és tekintélyelvű volt. Az idősebbik fiútestvért is kötelezően kellett tisztelni. Erényesnek számított a szorgalom, a munka, a mértéktartás és a szerénység. Szófogadatlan gyermek testi fenyítése megengedett volt: bottal, szíjjal és más eszközökkel is büntették a gyermeket, amit a rabszolgák büntetésére is használtak: חכה ורדה. Anyák parafaszandáljukkal verték az engedetlen kisgyermeküket. Felnőtt fiúgyermek büntetésétől a hagyomány óvott. A túlzott szigorról, esetleg testi fenyítés okozta sérülésekről a könyvek nem tesznek említést. A zsidóság nem ismerte a szülő hatalmát a gyermek élete felett, de az elzálogosítás vagy eladás megengedett volt.

A lányt okosabbnak tartották a fiúnál, de a fiú jobban boldogulhatott az életben, mivel 13 éves korától önálló volt. A lányokat pedig inkább az otthoni munkára tanították, ezért kevesebb gyakorlati élettapasztalatra tehettek szert. Hiába az okosság!

A középkori zsidó családok abban is különböztek más etnikumok családjaitól, hogy a zsidó szülők vidáman játszhattak gyerekeikkel, még négy kéz-láb is mászkáltak velük együtt a házban, ami a görög családoknál elképzelhetetlen volt.

De a zsidó családtagok magatartása sem volt mindig erkölcsös. Ez főleg Galiläa tartományra volt igaz, Samuel Krauss szerint. Voltak zsidó prostituáltak, a férfiak a pogány nők után is futottak. Sőt állítólag fiainak feleségeit sem kímélték. A férjeket arra figyelmeztették, hogy óvják feleségüket az első vejüktől.²²

Záró szavak

A zsidó vallástörténetben a család sohasem volt csupán egy magánügy, és ez részben így van a mai valóságban is. A zsidó a közösségben ünneplik meg a házasságot, a gyermekek megszületését és nagykorúságát, amely így társadalmi üggyé válik. A család és a társadalom közötti különbség, hogy a társadalom alapja nem a szexuális kapcsolat, de a nemiség a társadalomban is meghatározó szerephez jut. A hagyományos zsinagógában a fiúk felnőtté

²¹ uo. 19

²² Krauss 1910, 52.

avatása ma is döntően eltér a lányok avatásától, ami mintegy meghatározza a felnőtt nemi szerepüket.

A zsidó nők számára a család ma is az egyetlen legalizált életviteli minta. A női függetlenséget, esetleg családon kívüli életformát, vagy a nem hagyományos, hovatovább egynemű partneri kapcsolatot a zsidó társadalom hallgatólagosan eltűri. A legitimáció feltétele ugyanis, hogy a nő a törvényhozó férfihatalom szabályait megtartja. De vajon, valóban a természetes nemi hatalomról van itt szó? Vagy esetleg a nemiség révén hatalomra jutott *maskulin* egyének uralmáról? Hiteles és teljes ember-e az a férfi, akit a társadalomban egy hatalmi pozíciójával azonosítunk? A feministák és a férfikutatók úgy vélik, hogy ez a fajta *maskulinitás* nem fejezi ki a férfi igazi természetét.²³

„A (tudományos) változások egyik fő generálója a feminizmus, pontosabban második hulláma, amelynek köszönhetően egy-két évtized alatt nem csupán a társadalmi nemekkel kapcsolatos kutatások intézményrendszere teremődik meg, hanem a modernitásban korábban létrejött tudományok (a szociológia, a történettudomány, a kulturális antropológia, a pszichológia, és így tovább) hagyományos kánonjaiba is beszivárognak az új nézőpont elemei.”²⁴

A zsidó konzervatív vallási irányzat a leszbikus és a homoszexuális életformát újfent kategorikusan legalizálta azzal, hogy elismerte a leszbikus és homoszexuális rabbik felavatását. Ez a lépés tovább csökkenti a *maskulinitás* társadalmi elsőbbségét. A társadalmi szerep lassan kilép az eddigi nemi keretből, mit sem veszítve nemiségéből. Vajon milyen hatással lesz ez a zsidó családi státuszok változására?

Jelen tanulmány kitért a családi és társadalmi nemi viszonyokra, meghaladva a szokásos kulturális antropológiai leírást. A nemekre vonatkozó hagyományos normák tárgyalásának keretében a tanulmány kifejezte a feminista politika alaptörekvéseit is:

„Was heutige feministische Politik braucht, sind Theorien, die die unausgewogenen Machtverhältnisse zwischen Frauen und Männern sichtbar machen und problematisieren. Zugleich müssen solche Theorien Raum für unterschiedliche Weisen schaffen, in denen Frauen und Männer sich selbst präsentieren bzw. geschlechtlich verorten (gender).“²⁶

---

23 Hadas 2011, 31-66.

24 Hadas uo. 5

26 Eriksson 2002, 22:

„Ami a mai feminista politikának kell, ez az elmélet, amely láthatóvá teszi a nők és férfiak közötti kiegyensúlyozatlan hatalmi viszonyokat. Ugyanakkor az elméletnek biztosítania kell a nők és a férfiak nemi prezentációjának és önmeghatározásának (gender) lehetőségét.”

IRODALOM

- חומש הוצאת האחים לויין אפשטיין ושות' עיה'ק ירושלים
TALMUD The Steinsaltz Edition, Random House, 1998
- ATHANAOPOULOU-KYPRIOU Spiridoula
2011 Icons as Women's horizon for their becoming divine In:
European Society of Women in Theological Research Journal, Peeters-Leuven-Walpole, MA, 67-78.
- DERRIDA, Jacques
2000 *Istenhozzád Emmanuel Lévinasnak*, Pécs
- ERIKSSON, Anne-Louise
2002 Who and whot are „Women” in Theologie, in: *European Society of Women in Theological Research Journal*, Peeters-Leuven-Walpole, MA, 23-36
- FISCHER, Irmtraud u. a. (Hg.),
2010 *Die Bibel und die Frauen*, Band 1.1, Tora
- R.GANZFRIED Slomo
1988 *קצור שלחן ערוך* *A Sulchan Aruch kivonata*, Budapest, MIOK
- GESENIUS Wilhelm
1921 *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Leipzig, Verlag von F.C.W. Vogel
- HADAS Miklós
2011 *Férfikutatás*, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociálpolitikus és szociális munkás képzés. TÁMOR online-szöveggyűjtemény
- HERWEG, Rachel Monika
2005 *Frauen im Judentum II*, Compass Online-Extra Nr. 21. November. Deutsche Bibliothek ISSN 1621-7331
- HROTKÓ Larissza
2010 Tisztelgés a régi bábák és ápolónők előtt in: *Remény* 13. évf. 2. szám, 55.
- KALÁNYOSNÉ László Julianna
1998 Adatok az öcsényi beásoknak a szülés és csecsemőápoláskörében kialakult szokásaihoz, In: *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből*, BTF-IFA-MKM, 388-394.
- KRAUSS, Samuel

- 1910 *Talmudische Archäologie*, Leipzig, Kaufmann Verlag
- LÉVINAS, Emmanuel
1999 *Teljesség és Végtelen*, Pécs
- LÖW Immanuel
1975 *Zur Jüdischen Folklore*, Georg Olms Verlag, Hildesheim-New York
- MARTINEZ CANO, Silvia
2011 La Transmisión de la Imagen de Diós. Representaciones gráficas de lo divino In: *European Society of Women in Theological Research Journal*, Peeters-Leuven-Walpole, MA, 79-95
- NEMÉNYI Mária
1998 Két külön világ In: *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből*, BTF-IFA-MKM, 233-253, 248-249
- SLONIM, Rivkah
1997 *Total Immerison: A Mikvah Anthology*. Edited by Rivkah Slonim

HROTKÓ, Larissza

FAMILY STATUSES BASED ON THE T'NACH AND THE TALMUD

For Jewish women, the only legalized pattern for a way of living is still the family. However, female independence and a way of living outside of the family is tacitly tolerated by today's Jewish society. What is important is that the woman keeps the 'rules of game' of male legislators.

The traditional norms of behaviour created in Jewish religious ethnical culture still define women's family status. Stereotypes work because in Jewish religious areas positive symbols are mainly masculine. The family in Jewish society has always been a social issue, and sexuality has played a determining role in both formations.